

Dede Éva

Változatok a szerelemre

„Vannak, akik soha nem lettek volna szerelmek, ha nem hallottak volna a szerelemről.” (La Rochefoucauld, 136. maxima, 1665; idézi Oatley–Jetkins 2001: 86)

A szerelem változatossága és a pszichológiai kutatás

Bár tudni véljük, hogy mi a szerelem, felismerjük magunkon vagy másokon a jelenlétét, leírni viszont nehezen tudjuk – bizonyíték rá a művészet, amely számtalan formáját, változatát rögzítette. Ha a szerelemről esik szó, az ember dadogni kezd, megpróbálja az érzéseit szavakba, zenébe, képekbe önteni. Az emberi lét egyik fő mozgatójának titkát sokan sokféleképpen kutatják a mítoszoktól a művészetekig és a tudományig. A pszichológiai szakirodalomban is van kísérlet arra, hogy egzakt jellemzését adják ennek az érzésnek.

Először röviden ismertetek egy pszichológiai elméletet és annak tapasztalatait, majd a bulvármédia általam kiválasztott példányait bemutatom. Az ezekben a termékekben ábrázolt szerelmek, párkapcsolatok leírásának elemzése után vetem össze a pszichológia elméletben meglévő változatosságot. Következtetésként az adódik, hogy a bulvármédiában a szerelem felfogása eléggé egysíkú, nyoma sincs a változatosságnak.

A társas kapcsolataink között különleges helye van a szerelemnek. Leírásához igen népszerű, jól használható elméletet dolgozott ki Sternberg (1986, idézi Smith–Mackie 2001). Kiindulási pontja az volt, hogy mi alapján jön létre a szerelem, mik a szerelem alkotó tényezői. Megfigyelése szerint a kapcsolatok minőségét az határozza meg, hogy mekkora az intimitás, a szenvedély és az elköteleződés a partnerek között. E három összetevő alacsony vagy magas voltával nyolcféle szerelem írható le, ez Sternberg háromszög-elmélete. Az összefoglaló ábra jól mutatja, hogy ha mindhárom összetevő magas, akkor beszélhetünk a mindenki által vágyott, beteljesült, boldogságot adó Szerelemről (Consummate Love). A többi változat elnevezése magyar nyelven a következő (zárójelben az angol eredetit is közlöm): *szeretet* (csak intimitás – Liking), *elsöprő szerelem* (csak szenvedély – Infatuation), *üres szerelem* (csak elköteleződés – Empty Love), *romantikus szerelem* (intimitás és szenvedély

– Romantic Love), *barátság* (intimitás és elköteleződés – Companionate Love), *vak szerelem* (elköteleződés és szenvedély – Fatuous), illetve ha mindegyik alacsony, akkor nincs szerelem. Az elnevezéseken valószínűleg lehet vitatkozni, és akár az angol kifejezés, akár annak magyar fordítása kicsit furcsa lehet. Bár a három összetevő közül kettő, az intimitás és az elköteleződés elég erősen összetart (korrelál), viszonylag jó használható ez a rendszer.

A szerelem háromszög-elmélete (Sternberg 1986)

Dolgozatomban azt a kérdést vizsgálom, hogy az a változatosság, amely a fentebb említett pszichológiai leírásban megjelenik, a hétköznapi élet szóhasználatában és az ábrázolt szerelmek leírásában is fellelhető-e, avagy a szerelem kissé egysíkú ábrázolását tapasztaljuk. A kérdés megválaszolásához a *Barátok közt* című szappanoperának, a *Cosmopolitan* (= C), a *Meglepetés* (= M), a *Kiskegyed* (= K) egy-egy számát és a Magyar Nemzeti Szövegtár sajtónyelvi korpuszát használom fel.

A bulvármédia és a szerelem ábrázolása

Császi Lajos szerint a bulvárnak a céljai hasonlóak a folklórhoz, mivel nemcsak informálnak, hanem szórakoztatnak és szabályoznak is egyben. A társadalom morális rendje jelenik meg a félelmek, vágyak, tapasztalatok, hiedelmek, remények kifejezésében. A bulvármédia kielégíti az ember mindenkori pletykaéhségét, és az egyik nagy vonzereje, hogy a híres emberek, vagyis a celebek szerelmi életét tárgyalja. A hírek követelményei szerint válaszolnak arra, hogy ki kivel, mikor, hogyan, mit csinált, miért... A médiafogyasztó a jólérsesültség illúziójával csámcsog az ismert em-

berek magánéletén, az interneten a fórumok résztvevőjeként mond lesújtó véleményt róluk. A celebek magánéletének is kiemelt pillanata a szerelem, a szappanoperáknak egyik jellegzetes témája a párkapcsolat (a másik a harc, mint ahogy a mítoszok kora óta a harc és nász a világ két mozgatója).

Tény, hogy a bulvármédia termékei jól fogynak a piacon, mivel a titkuk, hogy az olvasó elemi szükségleteire építenek (Wikipédia) az olvasó érzelmi meggyőzésével, mint például az alábbiak (a dőlt betűvel szedett szövegek a saját gyűjtésem – D. É.):

- Kíváncsiság (*Kamera a hálósobában* – K; *A kirobbanó Kate Hudson esete 2 pasival* – C)
- Szenzációéhség (*Détár Enikő: Nem haragszom anyura, amiért elhagyott* – M)
- Irigység, részrehajlás, nyereségvágy, hiszékenység – (*A leggazdagabbak magyar sztárok, Pénzből lesz a pénz* – K).
- Vágy/Szexualitás/Voyeurizmus – címlaplányok (pin-up girl) fotóin keresztül (*Szexi srácok – Buja vallomások* – C).
- Félelemkeltés – kiemelt főcímekben provokáló kérdések: „Ki lesz a következő áldozat?”
- Tehetetlenség – A bulvár a kisember pártjára áll, megvédi a „hatalmasságoktól” (*Melléállt a papája és a testvére* – K)
- Sajnálát, együttérzés, illetve szánalom, részvét felkeltése a szerencsétlenségek, különleges helyzetek áldozatai iránt, tudósítások sorscsapásról, testi fogyatékosokról – (*Gabi a gyerekeket családhoz segíti* – M)
- Meghökkenés (*377 unokám van!* – M)
- Azonosságérzet – A riportalanyt, áldozatot „kereskedelmi fogyasztásra” alkalmassá teszi, közelebb hozza a fogyasztóhoz, ezért nem ritkán becenevükön szólítja őket, ezzel is sugallva az együttérzést, mintegy beágyazza az olvasót abba a közegbe, ami a pozitív véleményalkotáshoz szükséges.” (Wikipédia)

Formailag a bulvársajtó felismerhető a harsány, kirívó, színekről, a sokszor vörösfekete címekről, színes hátterekről, bombasztikus, figyelemfelkeltő kontrasztokról, rajzos kiegészítésekről, a címlapon félpucér hölgyek fotóiról kétértelmű aláírások kíséretében. Gyakran előfordulnak a képekbe épülő szövegek, illetve a feliratokat átfedő illusztrációk. (Wikipédia) Az általam felhasznált újságok címlapjai jól bizonyítják ezeket a jellemzőket.

A következőkben ezeket a bulvárújságokat mutatom be. Elsőként a *Kiskegyedet* (1992–), melynek 2000-től Bokor Klára a főszerkesztője. A klasszikus nyugati típusú női hetilap bulvárelemekkel kb. 1 millió olvasót vonz, bár a hetilapot 200 000 példányban adják ki (Kiskegyed: Wikipédia). A *Meglepetés* (Hegedűs Noémi főszerk. 1996–) könnyed, játékos, szórakoztató színes női magazin, hetilap, mely érzelmes, de izgalmas történeteket közöl, a nőket (olvasókat) nap mint nap foglalkoztató témák

és heti aktuális események szerepelnek benne. Célkitűzésük szerint a nők vágyai, álmai, érzései és a hétköznapijai a jellegzetes témák a hetilapban (Sanoma).

A harmadik sajtótermék, a *Cosmopolitan* (1886–) című havilap, Helen Gurley Brown főszerkesztésében 1966 óta jelenik meg 100 országban, 34 nyelven (Wikipedia). 1998 óta van magyar változata is (Szabó Patrícia főszerkesztésében). A magazin kifejezetten a fiatal nők lapja, és a tegező forma, szleng ki is fejezi ezt a szándékot. A magazin megalkotta az ún. Cosmo-lányt, a lap képviselőjét: aki modern munkahelyen dolgozik, egyik fő témája a párkapcsolat – a partner (a pasi) megszerzése praktikák segítségével; nyíltan vállalja a szexualitását; érdeklődése a divatos öltözködés, a trend követése, márkás holmik beszerzése.

Ugyancsak a vizsgálat körébe vontam a fikcióra épülő szappanoperát, a *Barátok közt* címűt. 2008-ban volt a sorozat 10 éves, az illusztrációként közölt óriásplakáton néhány adat olvasható a sorozatról:

A kapcsolatok ábrázolása és a bulvármédia

A *kapcsolat* és a *kapcsolatban* a családi állapotok közül az együttjárás, együttélés körülíró megnevezése. (Lásd az iwiw adatlapján felkínált választási lehetőséget a *nős, férjes, egyedülálló, özvegy* szavak mellett.) A szónak ez a manapság gyakori jelentése a Magyar értelmező kéziszótárban (2003) még nem található meg.

1. Két dolog közötti viszony, összefüggés. **Oksági kapcsolat; kapcsolatban van v. áll vmivel; ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy ...**
2. Ismeretség, összeköttetés. **Jó kapcsolatai vannak.**
3. *Táv*k Összeköttetés.
4. *Műsz Ép* Szerkezeti elemek közötti erőközvetítő összeköttetés.

Ezek közül a jelentések közül az 'ismeretség, összeköttetés'-hez illene, ám az 'ismeretség' nem pontosan fedi le az újabb használatot, az 'összeköttetés' pedig egészen félrevezető.

A fentebb említett bulvártermékekben a *kapcsolat* szó a szerelmi viszonyok kifejezésére szolgál. Áttekintve a három újság témáit, azt tapasztaljuk, hogy a legnagyobb arányban a *Cosmopolitan* foglalkozik a kapcsolatokkal:

	A lap terjedelme (oldal)	A kapcsolatokkal foglalkozó cikkek terjedelme	%
Kiskegyed	58	4	6%
Meglepetés	58	9	15%
Cosmopolitan	150*	28	18%

*Az egész oldalas hirdetéseket leszámítva.

Az sem mindegy, hogy a kapcsolatokat, a szerelmeket milyen szakaszában ábrázolja a bulvármédia, ahhoz előbb át kell tekinteni, milyen szakaszokat figyeltek meg a kutatók. Egy ismert leírás a kapcsolatok öt nagyobb szakaszát különbözteti meg (Levinger 1983):

1. Megismerkedés	2. Felépülés 3. Megszilárdulás	4. Meggyengülés	5. Befejeződés
Fizikai vonzerő	A bevonódás fokozása	Konfliktusok	Szakítás
Gyakoriság	Kitárulkozás (intimitás)	Érzelmi hőfok csökkenése (elhidegülés)	
Hasonlóság	Elköteleződés	Fizikai távolság	
Megerősítés			

A kapcsolatok kialakulása, fenntartása és megszűnése
(Levinger 1983, idézi Argyle 1997: 252)

A valóságos szerelmi kapcsolatok jellemzése utal egyrészt a lap érdeklődési körére, másrészt a célközönségére. A szerelmesek életkorát tekintve közel azonos korúak kapcsolatáról szóltak a cikkek, feltűnő a sok fiatal pár (főleg a C-ben). Idősebb párok jellemzően az M-ben és a K-ben fordultak elő. A vizsgált lapszámokban döntően heteroszexuális párokat mutattak be. Határozottan érződik az a szemlélet, hogy a kapcsolat fenntartása a nő dolga (C).

A szerelem típusai szerint áttekintve a kapcsolatokat, Sternberg elméletében az egyes típusok fejlődési fokokkal is megfeleltethetők. Az egy összetevőt tartalmazó szerelmek mindegyike változhat egy két, illetve a három összetevőt magában foglaló kapcsolattá. (Visszaalakulás is lehetséges, természetesen). Például az üres szerelem-

nek nevezett, csak az elkötelezettségen alapuló kapcsolat válhat akár barátsággá, akár vak szerelemmé, e két utóbbi pedig a harmadik összetevővel együtt beteljesült szerelemmé változhat.

A fiatal nőt így okítja a Cosmo (83): *Ha a pasi nem lép tovább. Érezted már valaha, hogy hosszú ideje tökéletes harmóniában éltek a pasiddal, úgy tűnik, hogy minden adott a boldog, közös jövőhöz, a következő fázishoz, de mégsem történik semmi? Vajon mi lehet az oka a veszteglésnek? Ennek jártunk utána.*

Sternberg (idézi Smith–Mackie 2001.) leírása szerint az imént említett cikk a szerelemnek a romantikus változatáról szól: van szenvedély, intimitás, nincs (vagy nem elég magas) az elkötelezettség – amely a tartós, végleges kapcsolat – házasság? – lenne.

Más helyen ugyanez az újság a szenvedély újraélesztése érdekében közöl praktikat, női fortélyokat, hogy a fiatal nő ne érezze át a nagyon is régi, minden kultúrában meglévő tapasztalatokat a szerelemről: *Amikor két ember találkozik, a szívük lángol, és a szenvedélyük nagyon nagy. Egy idő után a tűz kihűl* (!kung nő, dél-afrikai népből való nő megjegyzése, Shostak 1981, idézi Oatley–Jetkins 2001: 83).

A párkapcsolatok alakulásából a bulvármédia számára a szenzáció értékű megismerkedés, konfliktus és szakítás kínál témákat (a hírek 5W + 1 H-jának megfelelően: ki kivel, hol, mikor, mit csinált, miért?). Így például: *Kovácsovics Fruzsina és Ben – Szerelm születik* (M 18), *Nicole Richi és Joel Madden – Egész nap visítotak* (M 20), *Hargitai Bea és Alejandro – Vége a távkapcsolatnak* (M 18). A bulvármédiában előnyben részesítik a fellobbanó, szenvedélyes szerelmet.

A szerelem leírása, megnevezése a sajtónyelvben

A Magyar Nemzeti Szövegtár sajtónyelvi korpuszában keresve egy véletlenszerű 500 elemes minta adatai szerint a szerelem leírásához használt jelzők sora is a szenvedélyhez köthetők:

nagy	44	tiszta	6	földi	4
testi	18	legnagyobb	6	egyoldalú	4
igazi	18	végzetes	5	egynemű	4
örök	15	szép	5	viharos	3
romantikus	11	plátói	5	végtelen	3
szenvedélyes	8	forró	5	valódi	3
szabad	8	bolond	5	titkos	3
beteljesületlen	8	tragikus	4	őszinte	3
viszonytalan	7	legendás	4	kis	3
reménytelen	7	lángoló	4	boldog	3
egyetlen	7	kortalan	4		

Sternberg ábrájában a szenvedély összetevőt tartalmazó változatoknak felelnek meg azok a melléknevek, amelyekben a lángolás, hevesség mozzanata felfedezhető: *szenvedélyes, végzetes, forró, lángoló, viharos*.

A nyugati kultúra elvárt eszménye a szerelemnek ez a változata, melynek a fő jellemzője a „szexuális vonzalom/imádat/kizárólagosság” (Oatley–Jetkins 2001: 83). A szerelemben és európai elképzelése, a nyugati kultúra felvette az egyetemes mintát. A bulvármédia cikkeiben sok változatában olvashatjuk, hallhatjuk: *dűl a szerelem* (K 6), *eltalálta Amor nyíla* (K 18), *bontakozó szerelem* (K 18), *nőcsábász, szívtipró* (M 24, 25), *szerelem tüze* (M 14), *szelmes, mint egy bakfis* (M 5), *rózsaszín köd* (M 15), *lángoló szerelem* (M 15), *mély érzelmi kötődés* (M 15), *intenzív lángolás* (M 15).

A népszerű szappanoperában, a *Barátok között*ben fiktív szerelmeket látunk napról napra. A párok szerelmei átlagosak, a szélsőségek ritkán jelennek meg benne: közel azonos korú hetero párkapcsolatokat ábrázolnak az egyes részek. A bulvársajtóhoz hasonlóan a szerelem kezdeti és konfliktusos, lezáró szakasza válik érdekessé a sorozatban, megint csak a ki kivel... kérdések köré szerveződnek az események. Az egymás utáni részekben csak a párok cserélődnek, a történet szinte változatlan: Nóra és Miki, Vanda és Botond, Kinga és Géza kapcsolata lényegét tekintve egyforma.

Befejezés

E rövid áttekintés után világossá válik, hogy a bulvármédia mind a szóhasználatban, mind a történetek, események kiválasztásában a szerelemnek a szenvedélyen alapuló, nyugati értelmezését közvetíti, továbbra is fenntartja a lovagkorból örökölt szenvedélyes, romantikus szerelem képét. A szerelem kialakulása és a felbomlása a gyakori téma, a médiában megjelenő történetek alapját a botrányos események szolgáltatják.

Am a médián kívüli világban tapasztalható sokszínű, változatos szerelemből a bulvárban egy-két színű lesz.

Felhasznált irodalom

Argyle, Michael 1997. Társas viszonyok. In: M. Hewstone, W. Stroebe, J. P. Codol és G. M. Stephenson (szerk.) *Szociálpszichológia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest. 2. kiadás. 245–271.

Bulvársajtó. http://hu.wikipedia.org/wiki/Bulvársajtó#cite_note-autogenerated1-0 [Hozzáférés: 2008. okt. 10.]

Cosmopolitan. Wikipedia [http://en.wikipedia.org/wiki/Cosmopolitan_\(magazine\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Cosmopolitan_(magazine))

Császi Lajos 2002. *A média rítusai*. Osiris Kiadó – MTA ELTE Kommunikációelméleti kutatócsoport. Budapest.

Horváth Péter Iván 2009. A sztárolt celeb. e-nyelv.hu. <http://www.e-nyelv.hu/2009-04-01/horvath-peter-ivan-a-sztarolt-celeb/> [Hozzáférés: 2009. ápr. 2.]
Kiskegyed. Wikipédia <http://hu.wikipedia.org/wiki/Kiskegyed> [Hozzáférés: 2008. okt. 15.]
Oatley, K. – Jenkins, J. M. 2001. *Érzelmek*. Osiris Kiadó. Budapest.
Smith, Eliot R. – Mackie, Diane M. 2001. *Szociálpszichológia*. Osiris. Budapest. 632–633.

Forrás

Cosmopolitan 2008/11. november.
Kiskegyed 2008. 17. évfolyam 40. szám (852.) 2008. szeptember 30.
Meglepetés 2008. XIII. évfolyam 40. szám 2008. október 2.
Meglepetés (Sanoma) In: <http://www.sanomabp.hu/termek/meglepetes/4948/?fid=392>